

УДК 351.713.001.18(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.eco.2024.1.9>

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Перерва Петро Григорович

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
ORCID ID: 0000-0002-6256-9329

Лега Ольга Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-0989-8000

Яловега Людмила Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-5351-545X

Діяльність економічних агентів пов'язана з необхідністю максимізації фінансових ресурсів, що перебувають у їхньому розпорядженні. У цьому контексті податкові розрахунки залишаються проблемним питанням стосовно взаємодії держави та платників податків, оскільки у процесі оподаткування завжди існують суперечливі цілі. Питання податкового планування та податкової оптимізації має важливе стратегічне значення, оскільки дотримання балансу між інтересами держави, юридичних та фізичних осіб забезпечує як достатній рівень податкових надходжень для фінансування суспільних потреб, так і інтереси компаній, які продовжують та розширюють свою господарську діяльність в рамках правового поля. Це пов'язано з тим, що майже всі господарські операції мають податкові наслідки, врахування яких дозволяє підвищити ефективність господарської діяльності та максимізувати прибутки підприємств. Мета дослідження полягає у висвітленні теоретичних та практичних засад податкового планування, яке здійснює суб'єкт господарювання. У цій розвідці досліджено сучасні публікації науковців щодо проблем податкового планування вітчизняних підприємств. Також узагальнено погляди фахівців стосовно визначення сутності категорії «податкове планування». Встановлено, що науковці по-різному трактують суть податкового планування (варіанти вибору фінансово-господарської діяльності, підхід до організації діяльності підприємства, елемент податкової політики підприємства, система органів управління податковим процесом, правила і вимоги, що регламентують податкові дії, можливості методів ведення бухгалтерського обліку; процес формування облікової політики в частині податкових розрахунків тощо), але на меті мають зменшення податкового навантаження з використанням законодавчо чинних норм. Тобто сучасне податкове планування можна охарактеризувати як низку дій, що здійснюють платники податків в межах законодавства для оптимізації оподаткування з метою зменшення податкових зобов'язань та зниження податкового навантаження на бізнес. Отже у статті висвітлено цілі, завдання та функції податкового планування на етапах функціонування підприємств у розрізі створення, функціонування та припинення.

Ключові слова: податкове планування, оптимізація, податкове навантаження, платники податків, законодавство.

Petro Pererva

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

OIha Leha, Ludmyla Yaloveha

Poltava State Agrarian University

TAX PLANNING AS A TOOL OF THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

The activity of economic agents is associated with the need to maximise the financial resources at their disposal. In this context, tax calculations remain a problematic issue in terms of interaction between the state and taxpayers, since there are always contradictory objectives in the process of taxation. The issue of tax planning and tax

optimisation is of great strategic importance. This is caused by maintaining a balance between the interests of the state, legal entities and individuals. In addition, such measures ensure both a sufficient level of tax revenues to finance public needs and protect the interests of companies that continue and expand their business activities within the legal framework. However, this is due to the fact that almost all business operations have tax consequences, the accounting of which makes it possible to increase the efficiency of economic activity and maximise the profit of companies. The purpose of the study is to highlight the theoretical and practical foundations of tax planning, which is carried out by a business entity. To achieve the purpose of the article, modern publications of scientists in terms of the problems of tax planning of domestic enterprises have been studied. Also the views of scientists and specialists on the definition of the essence of the category «tax planning» are generalised. It is established that scientists interpret the essence of tax planning in different ways (options for choosing financial and economic activities, approach to the organisation of the enterprise's activities, an element of the tax policy of the enterprise, the system of bodies managing the tax process, rules and requirements governing tax actions, the possibilities of accounting methods; the process of forming an accounting policy in terms of tax calculations, etc.). But the goal is to reduce the tax burden using legally valid regulations. In other words, modern tax planning can be described as a series of actions carried out by taxpayers within the framework of legislation to optimise taxation in order to reduce tax liabilities and reduce the tax burden on business. Therefore, the article highlights the goals, objectives and functions of tax planning at the stages of functioning of enterprises in the context of creation, operation and termination.

Keywords: tax planning, optimisation, tax burden, taxpayers, legislation.

Вступ. Одним із чинників впливу на фінансову стабільність підприємств є податкове навантаження, оскільки нараховані податкові платежі є елементом витрат підприємства та, відповідно, фактором впливу на зміну фінансового результату.

Матеріали та методи. Для управління податками важливо налагодити функціонал податкового менеджменту, об'єктом якого є економічні стратегії підприємства та пов'язані з ними відносини у частині податкових платежів. Управління податками дає можливість як виконувати свій податковий обов'язок, контролювати правильність і повноту нарахування і сплати податків, їх декларування та звітування, так і, як економічному суб'єкту, оптимізувати податкове навантаження та зміцнювати позиції серед конкурентів, що в умовах економічної кризи є особливо актуальним.

Метою статті є висвітлення теоретичних та практичних засад податкового планування, яке здійснює суб'єкт господарювання. Для досягнення цієї мети потрібно виконати такі завдання:

- вивчити дослідження науковців стосовно проблем податкового планування вітчизняних підприємств;
- узагальнити погляди науковців та фахівців щодо визначення сутності категорії «податкове планування»;
- висвітлити цілі, завдання та функції податкового планування на етапах функціонування підприємств.

Результати. Дослідження щодо вдосконалення податкового планування завжди мали особливе значення.

Супруненко С. А. [1] у дослідженні висвітлив підхід до сутності податкового планування як оптимального інструменту параметрів бізнесу, що базу-

ється на законодавчо встановлених методах оподаткування та сприяє підвищенню інвестиційної привабливості компаній. Автор розробив алгоритм оптимізації оподаткування, який дозволяє МСП мобілізувати додаткові інвестиційні ресурси, а також проаналізував вплив відсотка доданої вартості на вибір системи оподаткування за критерієм податкового навантаження. Оліховський В. Я. [2] провів дослідження моделей поведінки платників податків та виокремив податкове планування як легальний шлях зменшення податкових зобов'язань. У розвідці Атаманенко І. Б. [3] висвітлено основні механізми зменшення податкових платежів, проаналізовано основні методи податкового планування та їх класифікацію, розглянуто типологію податків з метою оптимізації податкових платежів. Матвієнко Т. О. [4] податкове планування пов'язує з даними бухгалтерського обліку, зокрема, автор побудував інформаційну модель ухвалення оптимальних податкових рішень за підставі даних обліково-аналітичної та контрольної системи підприємства. У статті Барабанової В. В. [5] досліджено теоретичні підходи до визначення категорії та проблеми податкового планування вітчизняних підприємств.

Загородній А. Г. та Федішин Н. І. [6] у дослідженні визначили природу ризиків податкового планування та дослідили основні характеристики цих ризиків, зокрема комплексність, невизначеність, ймовірність, замінність та оспорюваність. Розглянуто предмет та суб'єкти ризиків податкового планування в компаніях. Згруповано фактори ризику податкового планування відповідно до ознак класифікації.

Назаренко Г. В. та Маніна А. С. [7] у статті визначили поняття податкового планування, описали його основні етапи та проаналізували зарубіжний досвід

податкового планування. Для з'ясування сутності деяких етапів податкового планування розглянуто форми організації бізнесу на прикладі підприємств США. Проаналізовано статистичні дані щодо оцінки податкових систем та кількості податків у різних країнах. Досліджено різні види податкових знижок та пільг, які надаються податковими системами розвинених країн. Запропоновано шляхи вдосконалення системи оподаткування українських компаній.

Для нашого дослідження актуальним буде аналіз сутнісного змісту категорії «податкове планування». Найновіші дослідження в цьому аспекті показали, що в основі визначень суті цієї категорії полягають різні сутнісні ознаки:

- варіювання [8], коригування [3] фінансово-господарської діяльності, підхід до організації діяльності підприємства [9; 11] для досягнення мінімізації податкових зобов'язань;
- елемент податкової політики підприємства [10; 12], система органів управління податковим процесом [12] для законного шляху зниження рівня сплати податків;
- правила і вимоги, що регламентують податкові дії та забезпечують виконання податкового обов'язку [12];
- можливості методів ведення бухгалтерського обліку [14; 17; 18] для легального шляху зниження заборгованості перед бюджетом;
- процес формування облікової політики для визначення сум податкових зобов'язань на плановий період [12; 17; 18].

Дослідження свідчить, що науковці по-різному тлумачать сутність податкового планування, але мета збігається, а саме зменшити податковий тягар підприємства у вигляді податкових зобов'язань з використанням норм чинного законодавства. Погодимося з висловлюванням всіх науковців, але виокремимо ще один складник функціоналу податкового планування – спланувати та розрахувати податкові зобов'язання, які будуть нараховані та сплачені, зважаючи на господарські операції, які здійснює підприємство. Оскільки господарські операції, їх відображення в обліку та здійснення податкових платежів залежить від стадії функціонування підприємств, визначено цілі, завдання та функції податкового планування в розрізі основних стадій: створення, функціонування та припинення юридичної особи [13; 14].

Етап створення. Для податкового менеджменту ця стадія є підґрунтям ухвалення подальших рішень, стратегій тощо. На податкові рішення та податкову стратегію впливають:

- вибір форми господарювання;

– вид діяльності [15]. Тут обов'язково необхідно звернути увагу, що навіть реєстрація ФОП пов'язана з кропітким, відповідальним процесом правильності обрання типу діяльності та КВЕД. Обрані види вказують у реєстраційних документах;

– місце знаходження [16]. Зазначимо, по-перше, в інтересах власників для невеликого підприємства доречно, щоб місцезнаходження юридичної та фактичної адреси збігалось (але законодавство не обмежує щодо різних фактичних і юридичних адрес), по-друге, необхідно оформити договір оренди квартири, якщо місце знаходження підприємства є квартирою власника; по-третє, для отримання кореспонденції, зокрема від фіскальних органів, доцільно орендувати абонентську скриньку в поштовому відділенні з оформленням згоди на доправлення листів через неї;

– регіональні пільги – якщо підприємство в майбутньому планує скористатися пільгами, то напрям діяльності, який відповідатиме застосуванню таких пільг, має бути зафіксованих при реєстрації [14];

– вибір системи оподаткування – головний чинник, який буде визначальним при побудові податкового обліку та податкової політики підприємства. Вибір загальної або спрощеної системи оподаткування впливає на структуру бухгалтерської служби, кваліфікацію, вимоги та обов'язки, програмне забезпечення, а зрештою на формування витрат підприємства [15]. Спрощена система оподаткування супроводжується меншими податковими ризиками, але необхідно врахувати обмеження в доходах, операціях, які можна здійснювати, вибору способу розрахунків за товари (послуги) тощо.

Між етапом створення підприємства та етапом функціонування необхідно визначити особу, яка буде відповідати за податкове планування. Вивчивши досвід діяльності 20-ти підприємств, ми з'ясували, що на трьох із них (15 % від загальної сукупності) створений відділ обліку розрахунків податків та платежів, до завдань якого входить і податкове планування, на п'яти з них (25 %) податковим плануванням займається головний бухгалтер, на решті – 12-ти (60 %) – підприємств не використовують методів податкового планування. Тому для суб'єктів підприємництва, які зацікавлені у високих прибутках при законодавчо оптимізованій системі зниження податкового тягара доцільно або створити відділ податкового планування (зазвичай, для великих платників податків), взяти до штату спеціаліста з податкового планування, або ж включити до посадових обов'язків головного бухгалтера цей пункт, або ж скористатися сторонніми послугами на підставі договору, рахунку та акту виконаних робіт.

Етап функціонування. На цій стадії податкове планування має на меті оцінити ризики, витрати, вирішити питання мінімізації конкретних податків тощо. Опрацювавши поради практиків, сайти фірм, які займаються наданням послуг із податкового планування, узагальнено завдання податкового планування на стадії функціонування: перевірка схем оподаткування в розрізі податків; усунення помилок у податковому обліку; розробка моделі сплати податків; оптимізація податків щодо окремого типу господарських операцій; порівняння планових та фактичних податкових платежів; аналіз податкового навантаження; розрахунок показників ефективності податкової політики; законність використання податкових пільг; розробка податкових планів, зокрема платіжного календаря; податковий моніторинг; контроль за виконанням рішень у сфері

податкового управління; прогнозування податкових наслідків від схем оптимізації [13; 14; 17; 18].

Етап припинення юридичної особи. На цій стадії функціонал податкового планування буде використаний для вибору альтернативного варіанту припинення діяльності – злиття, приєднання, перетворення, поділ, виділ, а також для планування взаємодії з податковими органами та партнерами.

Висновки. Отже, податкове планування є ключовим елементом успіху підприємств, які стикаються з проблемами управління бізнесом і збереження активів у складному регуляторному середовищі. Сучасне податкове планування – це низка дій, що здійснюють платники податків в межах чинного законодавства для оптимізації оподаткування з метою зменшення податкових зобов'язань та зниження податкового навантаження на бізнес.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Супруненко С. А. Податкове планування на підприємствах малого бізнесу. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 4(94). С. 135–144.
2. Оліховський В. Я. Теоретичні аспекти податкового планування. URL: <http://surl.li/eazws>
3. Атаманенко І. Б. Ефективність методів податкового планування. URL: https://lukyanenko.at.ua/_ld/4/408.pdf
4. Матвієнко Т. О. Удосконалення інформаційного забезпечення податкового планування переробних підприємств. *Економіка та держава*. 2012. № 8. С. 32–35.
5. Барабанова В. В. Теоретичні аспекти податкового планування підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 2. С. 115–117.
6. Загородній А. Г., Федішин Н. І. Ризики податкового планування суб'єктів господарювання. URL: https://lukyanenko.at.ua/_ld/4/420.pdf
7. Назаренко Г. В., Маніна А. С. Аналіз зарубіжного досвіду податкового планування на підприємстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. № 16. URL: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017>
8. Оліховська М. В. Концепція податкового планування в системі менеджменту організацій. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Випуск 6(11). С. 248–252.
9. Грабчук І. Л., Лайчук С. М. Податкове планування: особливості організації на підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. Вип. 2 (37). С. 30–34.
10. Голяш І. Д., Романів С. Р., Черешнюк О. М. Податкове планування підприємства як засіб запобігання порушенням. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 18. С. 309–313.
11. Адамик О. В. Податкове планування: навч. посіб. Тернопіль : ТАНГ, 2005. 99 с.
12. Супруненко С. А. Податкове планування як засіб гармонізації взаємовідносин держави та суб'єктів господарювання. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Том 13. С. 194–200.
13. Гурська О. М. Податковий менеджмент – механізм покращення управління підприємством. *Економічні науки. Облік і фінанси*. 2010. Випуск 7. С. 395–400.
14. Ткачик Л. Принципи і методи податкового планування на підприємстві. *Вісник Львів. Ун-ту*. 2010. Вип. 43. С. 530–535.
15. Кислицина В. Загальна система vs Єдиний податок: обираємо найкраще. *Все про бухгалтерський облік*. 2016. № 38. С. 32–35.
16. Александров С. Усе що потрібно знати про місцезнаходження підприємства. *Все про бухгалтерський облік*. 2016. № 38. С. 30–31.
17. Лега О. В., Яловега Л. В., Прийдак Т. Б. Податкові ризики як елемент податкової політики підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2022. Випуск 67. С. 229–233.
18. Лега О. В. Облік розрахунків за податками та платежами: систематизація поглядів. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 54. С. 259–266.

REFERENCES:

1. Suprunenko S. A. (2009) Podatkove planuvannia na pidpriemstvakh maloho biznesu [Tax planning at small business enterprises]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Actual problems of economy]. Vol. 4(94), pp. 135–144. [in Ukrainian]
2. Olikhovskiy V. Ya. Teoretychni aspekty podatkovoho planuvannia [Theoretical aspects of tax planning]. Available at: <http://surl.li/eazws> [in Ukrainian]
3. Atamanenko I. B. Efektyvnist metodiv podatkovoho planuvannia [Efficiency of tax planning methods]. Available at: https://lukyanenko.at.ua/_ld/4/408.pdf [in Ukrainian]
4. Matviienko T. O. (2012) Udoskonalennia informatsiinoho zabezpechennia podatkovoho planuvannia pererobnykh pidpriemstv [Improving information support for tax planning of processing enterprises]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state]. Vol. 8, pp. 32–35. [in Ukrainian]
5. Barabanova V. V. (2013) Teoretychni aspekty podatkovoho planuvannia pidpriemstv [Theoretical aspects of tax planning of enterprises]. *Investysii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience]. Vol. 2, pp. 115–117. [in Ukrainian]
6. Zahorodnii A.H., Fedysyn N.I. Ryzky podatkovoho planuvannia subiektiv hospodariuvannia [Risks of tax planning of business entities]. Available at: https://lukyanenko.at.ua/_ld/4/420.pdf [in Ukrainian]
7. Nazarenko H. V., Manina A. S. (2017) Analiz zarubizhnogo dosvidu podatkovoho planuvannia na pidpriemstvi [Analysis of foreign experience of tax planning at the enterprise]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky* [Global and national problems of the economy]. Vol. 16. Available at: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017> [in Ukrainian]
8. Olikhovska M. V. (2018) Kontsepsiia podatkovoho planuvannia v systemi menedzhmentu orhanizatsii [The concept of tax planning in the management system of organisations]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk* [Pryazovskyi ekonomichnyi vestnik]. Vol. 6(11), pp. 248–252. [in Ukrainian]
9. Hrabchuk I. L., Laichuk S. M. (2017) Podatkove planuvannia: osoblyvosti orhanizatsii na pidpriemstvi [Tax planning: features of organisation at the enterprise]. *Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu* [Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis]. Vol. 2 (37), pp. 30–34. [in Ukrainian]
10. Holias I. D., Romaniv S. R., Cheresniuk O. M. (2018) Podatkove planuvannia pidpriemstva yak zasib zapobihannia pravoporushenniam [Tax planning of an enterprise as a means of preventing offences]. *Infrastruktura rynku* [Market infrastructure]. Vol. 18, pp. 309–313. [in Ukrainian]
11. Adamyk O. V. (2005) Podatkove planuvannia: navch. posib. [Tax planning: a textbook]. Ternopil: TANH [in Ukrainian]
12. Suprunenko, S. A. (2013) Podatkove planuvannia yak zasib harmonizatsii vzaiemovidnosyn derzhavy ta subiektiv hospodariuvannia [Tax planning as a means of harmonising the relationship between the state and business entities]. *Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats* [Economic analysis: a collection of scientific works.]. Tom 13, pp. 194–200. [in Ukrainian]
13. Hurska O. M. (2010) Podatkovi menedzhment – mekhanizm pokrashchennia upravlinnia pidpriemstvom [Tax management – a mechanism for improving enterprise management]. *Ekonomichni nauky. Oblik i finansy* [Economic sciences. Accounting and finance]. Vol. 7, pp. 395–400. [in Ukrainian]
14. Tkachyk L. (2010) Pryntsypy i metody podatkovoho planuvannia na pidpriemstvi [Principles and methods of tax planning at the enterprise]. *Visnyk Lviv. Un-tu* [Bulletin of Lviv. Univ.]. Vol. 43, pp. 530–535. [in Ukrainian]
15. Kyslytsyna V. (2016) Zahalna systema vs Yedyni podatok: obyraiemo naikrashche [General system vs Single tax: choose the best]. *Vse pro bukhhalterskyi oblik* [All about accounting]. Vol. 38, pp. 32–35. [in Ukrainian]
16. Aleksandrov S. (2016) Use shcho potribno znaty pro mistseznakhodzhennia pidpriemstva [Everything you need to know about the location of the enterprise]. *Vse pro bukhhalterskyi oblik* [All about accounting]. Vol. 38, pp. 30–31. [in Ukrainian]
17. Leha O. V., Yaloveha L. V., Pryidak T. B. (2022) Podatkovi ryzyky yak element podatkovoi polityky pidpriemstv [Tax risks as an element of tax policy of enterprises]. *Infrastruktura rynku* [Market infrastructure]. Vol. 67, pp. 229–233. [in Ukrainian]
18. Leha O. V. (2021) Oblik rozrakhunkiv za podatky ta platezhamy: systematyzatsiia pohliadiv [Accounting for settlements on taxes and payments: systematisation of views]. *Infrastruktura rynku* [Market infrastructure]. Vol. 54, pp. 259–266. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 23.05.2024